

III Raport Rzeczypospolitej Polskiej
w ramach Powszechnego Okresowego Przeglądu Praw Człowieka
27. sesja Grupy Roboczej Rady Praw Człowieka NZ
(Genewa, 9 maja 2017 roku)

Warszawa, 12 stycznia 2017 roku

1. Wstęp – metodologia i proces konsultacji

Niniejszy raport został przygotowany na potrzeby trzeciego Powszechnego Okresowego Przeglądu Praw Człowieka w Polsce. Zgodnie z ogólnymi wytycznymi zawartymi w decyzji 17/119 Rady Praw Człowieka, koncentruje się on na rozwoju sytuacji praw człowieka w Polsce od ostatniego przeglądu oraz na stanie wdrożenia rekomendacji otrzymanych w ramach drugiego cyklu UPR w 2012 r. Jego treść została wypracowana w toku międzyresortowych konsultacji, również z uwzględnieniem wkładów biura Rzecznika Praw Obywatelskich i biura Rzecznika Praw Dziecka, a projekt został skonsultowany z przedstawicielami organizacji pozarządowych oraz odpowiednich komisji parlamentarnych.

2. Rozwój w zakresie normatywnych i instytucjonalnych ram na rzecz ochrony praw człowieka

Ramy prawne oraz instytucjonalne w obszarze ochrony i promocji praw człowieka mają w Polsce solidne podstawy. Szczegółowe informacje w tej sprawie zostały zawarte w raportach Polski przedstawionych w ramach pierwszego i drugiego cyklu przeglądu UPR (A/HRC/WG.6/1/POL/1 oraz A/HRC/WG.6/13/POL/1). W raporcie śródk okresowym z 2014 r. opisano również stan realizacji poszczególnych rekomendacji UPR drugiego przeglądu.

1. Od ostatniego przeglądu Polski w ramach UPR, ważną instytucjonalną zmianą w celu stworzenia skutecznego mechanizmu współpracy administracji rządowej na szczeblu centralnym i wojewódzkim w zakresie równego traktowania, było wyznaczenie koordynatorów do spraw równego traktowania we wszystkich ministerstwach i Kancelarii Prezesa Rady Ministrów, zaś w urzędach wojewódzkich – pełnomocników wojewodów do spraw równego traktowania.
2. W 2016 r. rozporządzeniem Rady Ministrów ustanowiono Pełnomocnika Rządu do spraw Społeczeństwa Obywatelskiego. Do zadań Pełnomocnika należy przygotowanie i monitorowanie wdrażania narodowego programu rozwoju społeczeństwa obywatelskiego oraz koordynowanie i monitorowanie współpracy administracji rządowej z organizacjami pozarządowymi i innymi instytucjami obywatelskimi.
3. Od 2011 r. wprowadzono następujące nowe przepisy na rzecz ochrony i promocji praw człowieka:
 - w dniu 1 maja 2014 r. weszła w życie nowa ustawa o cudzoziemcach, tj. ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (dodatkowe informacje w punktach m.in. dotyczących zwalczania zjawiska handlu ludźmi i warunków przetrzymywania migrantów).
 - w dniu 13 listopada 2015 r. weszła w życie ustawa z dnia 10 września 2015 r. o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw, mająca za zadanie implementację przepisów tzw. pakietu azylowego (dodatkowe informacje w punkcie: Przeciwdziałanie dyskryminacji wymierzonej w migrantów).
4. Od drugiego przeglądu Polska ratyfikowała lub podpisała następujące międzynarodowe konwencje:
 - Konwencja Rady Europy o zapobieganiu i zwalczaniu przemocy wobec kobiet i przemocy domowej, sporządzona w Stambule dn. 11.05.2011 r.; ratyfikowana w dn. 13.04.2015 r., weszła w życie w dn. 1.08.2015 r. (rekomendacje 27 i 28).
 - Konwencja Rady Europy o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystywaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych z dn. 25.10.2007 r., sporządzona w Lanzarote, weszła w życie 20.02.2015;
 - Konwencja o prawach osób niepełnosprawnych; ratyfikacja 6.09.2012 r. (realizacja zalecenia 2, 7, 16, 17, 18, 19, 21),

- Konwencja w sprawie ochrony wszystkich osób przed wymuszonym zaginięciem; podpisana 25.06.2013 r. Jej ratyfikacja wymaga dostosowania przepisów prawa krajowego z zakresu prawa rodzinnego do postanowień konwencji (rekomendacje 1, 20, 22, 23, 24)
- Zmiany przyjęte w Kampali do II Protokołu Fakultatywnego do Statutu Rzymskiego Międzynarodowego Trybunału Karnego; ratyfikacja w dn. 25.09.2014 r.; (rekomendacja 26)
- Protokół nr 15 zmieniający Konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności dotyczący zmian w zakresie procedowania przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka oraz zmiany Preambuły Konwencji, podpisany 09.04.2014 r., ratyfikowany 10.09.2015 r.;
- II Protokół Fakultatywny do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych z 15 grudnia 1989 r.; ratyfikowany w dn. 25 kwietnia 2014 r. (rekomendacje 3, 5, 6, 8, 9);
- Protokół dodatkowy do Konwencji Rady Europy o cyberprzestępczości dotyczący penalizacji czynów o charakterze rasistowskim lub ksenofobicznym popełnionych przy użyciu systemów komputerowych, sporządzony w Strasburgu w dn. 28.01.2003 r., wszedł w życie w 20.02.2015 r.
- Konwencja Rady Europy o przeciwdziałaniu handlowi narządami ludzkimi, podpisana 25.03.2015.
- Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie procedury składania zawiadomień, podpisany 30.09.2013 (rekomendacja 25);
- Protokół do Konwencji nr 29 dotyczący pracy przymusowej z 1930 r., przyjęty w Genewie 11 czerwca 2014 r., ratyfikacja 23.11.2016 r.

W 2013 r. Polska wycofała zastrzeżenia do art. 7 i art. 38 Konwencji o prawach dziecka oraz zmieniła deklarację do protokołu fakultatywnego do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne.

3. Współpraca z międzynarodowymi mechanizmami praw człowieka.

1. Polska współpracuje w pełni z międzynarodowymi mechanizmami praw człowieka. Polska złożyła sprawozdania z wykonywania:
 - Konwencji o prawach dziecka – w 2012 r. (spotkanie z komitetem w 2015 r.),
 - Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych – w 2014 r. (termin spotkania z komitetem nie wyznaczony),
 - Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych – w 2015 r. (spotkanie z komitetem w 2016 r.),
 - Międzynarodowego Paktu Praw Politycznych i Obywatelskich – raport za okres 2008 – 2015 r. (spotkanie z komitetem w 2016 r.),
 - Konwencji w sprawie eliminacji wszelkich form dyskryminacji wobec kobiet – raport za okres 2002 – 2010 r. (spotkanie z komitetem w 2014 r.),
 - Konwencji w sprawie likwidacji wszelkich form dyskryminacji rasowej – raport za okres od sierpnia 2009 r. do grudnia 2011 r. (spotkanie z komitetem w 2014 r.),
 - Polska co roku składa sprawozdania z wykonywania Europejskiej Karty Społecznej (konwencja Rady Europy).

Polska wystosowała stałe zaproszenie w odniesieniu do wszystkich specjalnych procedur ONZ w zakresie praw człowieka.

4. Rozwój w zakresie promocji i ochrony praw człowieka – wdrożenie rekomendacji drugiego przeglądu przyjętych przez Polskę.

1. W ciągu ostatnich czterech lat Polska podjęła nowe zobowiązania międzynarodowe, jednocześnie realizując w całości lub części szereg rekomendacji z drugiego przeglądu (patrz pkt 2.4).

A. Prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa

Zapobieganie torturom oraz nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu i karaniu

2. Konstytucja RP zabrania stosowania kar cielesnych (art. 40). Również Kodeks rodzinny i opiekuńczy zabrania osobom wykonującym władzę rodzicielską oraz sprawującym opiekę nad małoletnim stosowania kar cielesnych. Nienaruszalność i integralność cielesna jest gwarantowana przez Kodeks karny, który penalizuje ich naruszenie. Rzecznik Praw Dziecka w okresie od drugiego przeglądu przygotował kolejne kampanie społeczne mające na celu upowszechnienia prawa dziecka do wychowania bez przemocy (**rekomendacja 41**).
3. Polska, od 2001 r., utrzymuje otwarte zaproszenie dla wszystkich procedur specjalnych a wszystkie prośby o wizyty krajowe są rozpatrywane pozytywnie (**rekomendacja 42**).
4. Wszystkie czyny, które składają się na tortury lub inne nieludzkie lub poniżające działania są karane w oparciu o polski Kodeks karny, ścigane z urzędu oraz zagrożone karą adekwatną do ciężaru sprawy. Polska jest stroną Konwencji o zapobieganiu torturom i z tego względu regularnie przedstawia raporty ws. implementacji konwencji. Polska ratyfikowała protokół opcjonalny i ustanowiła krajowy mechanizm prewencyjny (zadania powierzono Rzecznikowi Praw Obywatelskich) (**rekomendacja 72**).
5. Prokuratura Krajowa monitoruje sprawy prowadzone o przestępstwa z art. 246 k.k. (wymuszanie zeznań przez funkcjonariusza publicznego), art. 247 k.k. (znęcanie się nad osobą pozbawioną wolności) oraz przestępstwa związane z pozbawieniem życia, popełnione przez funkcjonariuszy podczas lub w związku z wykonywaniem obowiązków służbowych. W 2014 r. Prokurator Generalny wydał wytyczne ws. prowadzenia przez prokuratorów postępowań o przestępstwa związane z pozbawieniem życia oraz nieludzkiemu bądź poniżającym traktowaniem lub karaniem, których sprawcami są funkcjonariusze Policji lub inni funkcjonariusze publiczni. Wytyczne te zostały wydane w związku z wykonaniem wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i w celu skutecznego i szybkiego badania zgłoszonych doniesień i skarg, dotyczących przypadku tortur i nieludzkiego traktowania osób pozbawionych wolności. W każdej prokuraturze regionalnej i prokuraturze okręgowej działa koordynator do spraw przestępstw popełnionych przez funkcjonariuszy Policji, który nadzoruje i monitoruje tego rodzaju sprawy. Organizowane są szkolenia z udziałem prokuratorów i funkcjonariuszy Biura Spraw Wewnętrznych Komendy Głównej Policji, poświęcone metodyce prowadzenia śledztw przeciwko funkcjonariuszom i pracownikom Policji (**rekomendacja 58**).
6. Czynności śledztwa przeciwko funkcjonariuszom policji dokonuje prokurator. Powierzenie Policji lub innym uprawnionym służbom dokonania poszczególnych czynności śledztwa może nastąpić jedynie w wyjątkowych wypadkach i w organicznym zakresie. Gwarantuje to niezależność postępowania. W odniesieniu do demonstracji, która miała miejsce w listopadzie 2011 r., przeprowadzono śledztwo w sprawie podejrzanego policjanta. W rezultacie, Sąd Rejonowy dla Warszawy-Śródmieścia uznał podejrzanego winnym popełnienia czynu z artykułu 231 par. 1 Kodeksu karnego (nadużycie władzy) w związku z art. 217 par 1 Kodeksu karnego (naruszenie nietykalności cielesnej) i skazał go na karę 6 m-cy pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania na okres 3 lat. Ponadto, sąd orzekł zakaz wykonywania zawodu policjanta, detektywa i innych zawodów związanych z ochroną osób lub mienia na okres 8 lat. Mając na uwadze działania podjęte przez władze polskie Komitet Ministrów Rady Europy w dniu 8 czerwca 2016 r., uznał za wykonane wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczące nieproporcjonalnego użycia siły przez funkcjonariuszy Policji i nieskutecznego śledztwa w tych sprawach – tzw. grupa spraw Dzwonkowski (por. Resolution CM/ResDH(2016)148). (**rekomendacja 73**)

Tymczasowe aresztowania i warunki w zakładach karnych (rekomendacje 74, 75, 76, 77, 91)

7. Podjęte zostały liczne działania, zarówno legislacyjne, jak i organizacyjne, w celu poprawy warunków w zakładach karnych i zapewnienia w tym zakresie międzynarodowych standardów. W rezultacie, w polskich jednostkach penitencjarnych od 2010 r. nie występuje zjawisko przeludnienia.
8. Rząd podejmuje dalsze wysiłki, aby powiększyć liczbę metrów kwadratowych powierzchni przypadającej na jednego osadzonego. Minimalna powierzchnia dla więźnia zgodnie z polskim prawem to 3m². Wg stanu na dzień 14 października 2016 r., zaludnienie oddziałów mieszkalnych w jednostkach penitencjarnych wynosiło 86,9 %.
9. Podejmowane działania w celu zmniejszenia zaludnienia jednostek penitencjarnych to m.in.:
 - wprowadzenie możliwości odbywania przez skazanych kary pozbawienia wolności (do jednego roku) poza zakładem karnym w Systemie Dozoru Elektronicznego;
 - wprowadzenie z początkiem 2012 r. do Kodeksu karnego wykonawczego zasady, iż zastępcze kary pozbawienia wolności oraz zastępcze kary aresztu za nieuiszczoną grzywnę wykonuje się w ostatniej kolejności (co daje skazanym możliwość spłaty kwoty pieniężnej przypadającej do uiszczenia tytułem grzywny);
 - przekwalifikowanie mniej poważnych przestępstw zagrożonych dotychczas karą pozbawienia wolności na wykroczenia zagrożone karami aresztu maksymalnie do 30 dni, karą ograniczenia wolności lub grzywny;
 - zmiany zasad orzekania i wykonywania kary ograniczenia wolności w celu częstszego jej stosowania poprzez m.in. poszerzenie kręgu podmiotów, na rzecz których skazani mogą pracować, i przejęcie przez Skarb Państwa części kosztów związanych z zatrudnieniem.
 - trwa istotna reforma prawa karnego, która zwiększy efektywność i rozszerzy możliwości stosowania kar o charakterze nieizolacyjnym.
10. Najistotniejszymi zmianami legislacyjnymi zmierzającymi do ograniczenia stosowania kar pozbawienia wolności są:
 - możliwość orzekania grzywny albo kary ograniczenia wolności zamiast kary pozbawienia wolności w przypadku zagrożenia karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 8 lat (przed lipcem 2015 r. było to 5 lat);
 - priorytet kar wolnościowych przy alternatywnym zagrożeniu karami, gdy przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności do lat 5;
 - skrócenia okresu zatarcia skazania z mocy prawa: w razie skazania na karę ograniczenia wolności z 5 lat do 3 lat od wykonania lub darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania; w razie skazania na grzywnę z 5 lat do roku od wykonania lub darowania kary albo od przedawnienia jej wykonania (zmiana obowiązuje od marca 2015 r.).
11. Od kilkunastu lat następuje systematyczny spadek liczby tymczasowych aresztowań. W okresie 2005–2015 całkowita liczba osób tymczasowo aresztowanych pozostających w dyspozycji sądów systematycznie zmniejszała się (w 2015 r., w porównaniu z 2005 r., spadek z liczby 34.549 w 2005 r. do liczby 8.619 w 2015 r.). Spadek ten jest związany z coraz szerszym stosowaniem mniej dolegliwych środków zapobiegawczych w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania karnego, takich jak poręczenie majątkowe, zakaz opuszczania kraju, czy dozór policji.
12. Pomędzy 2005 a 2015 r., dzięki kompleksowej nowelizacji przepisów procedury karnej, całkowita liczba zastosowanych nieizolacyjnych środków zapobiegawczych systematycznie wzrastała:
 - liczba dozorów policji z liczby ok. 1.650 wzrosła do ok. 8.000
 - liczba poręczeń majątkowych z liczby ok. 2.900 wzrosła do ok. 6.900

- liczba zakazów opuszczania kraju z liczby ok. 2.100 wzrosła do ok. 4.500.

13. Odnosnie do długości stosowania tymczasowego aresztowania to również odnotowuje się w ostatnich latach spadek. W okresie od 2005 r. do końca 2015 r. stosowane areszty tymczasowe uległy skróceniu o ponad połowę.
14. Należy wskazać, że od 2012 r. trwa monitoring Ministra Sprawiedliwości spraw, w których jest stosowane tymczasowe aresztowanie. Prokuratury regionalne prowadzą monitoring spraw, w których okres tymczasowego aresztu przekroczył 9 miesięcy. Z kolei Prokuratura Krajowa prowadzi monitoring spraw, w których okres tymczasowego aresztowania przekroczył rok. W kwietniu 2016 r. weszła w życie nowelizacja Kodeksu postępowania karnego, która zakazuje - dopuszczalnego dotąd - stosowania tymczasowego aresztowania w przypadku przestępstw zagrożonych karą nieprzekraczającą roku pozbawienia wolności.
15. Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury regularnie prowadzi szkolenia mające na celu upowszechnianie standardów międzynarodowych dotyczących m.in. tymczasowego aresztowania. W 2012 r. rozpoczęto cykl szkoleń o charakterze systemowym nt. najczęściej stwierdzanych przez ETPC naruszeń EKPC w sprawach przeciwko Polsce dotyczących funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, w tym nadmiernej długości tymczasowego aresztowania. Docelowo, na przestrzeni 5-7 lat szkoleniami tymi mają być objęci wszyscy sędziowie sądów powszechnych. Skuteczność powyższych działań potwierdza fakt, że w 2014 r. Komitet Ministrów Rady Europy zamknął nadzór nad wykonywaniem przez Polski grupy 172 orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczących problemu nadmiernej długości tymczasowego aresztowania (tzw. grupa spraw Trzaska).

Działania wymiaru sprawiedliwości (rekomendacje 87, 88, 89, 90, 92, 93)

16. Kontynuowane są działania, które mają na celu usprawnić pracę wymiaru sprawiedliwości, tak aby następowało dalsze przyspieszenie postępowań sądowych oraz ograniczenie opóźnień w rozpoznawaniu spraw na bieżąco. Liczba etatów sędziowskich utrzymuje się na stałym poziomie, jednak istotne jest wzmocnienie kadry pomocniczej dla sędziów oraz dalszy rozwój systemu szerszego udziału referendarzy sądowych, którzy rozpoznając mniej poważne sprawy odciążają w ten sposób sędziów. Pomiędzy 2014 r. a I połową 2016 r. nastąpił ponad 11% wzrost zatrudnienia asystentów sędziego.
17. W 2016 r. przywrócono w sądownictwie powszechnym instytucję asesora sądowego. Celem jest zapewnienie lepszej realizacji prawa do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy i niezależny sąd.
18. Od kilku lat nakłady na sądownictwo systematycznie rosną. Stała tendencja wzrostowa zauważalna jest od 2000 r. W 2014 r., nastąpił wzrost o 3,2 % nakładów w porównaniu do 2013 r, a w 2015 r. o dalsze 2,5%. Wzrastają też nakłady na ulepszenie infrastruktury sądów.
19. Od 2016 r. działa system nieodpłatnej pomocy prawnej, która udzielana jest w 1524 punktach na terenie całego kraju. Prowadzenie części z istniejących punktów powierzono wyspecjalizowanym organizacjom pozarządowym (wyłaniane w otwartym konkursie ofert). Liczba punktów pomocy zależy od zamieszkującej dany obszar liczby ludności. Porady dotyczą spraw na etapie przedsądowym i przysługują określonej kategorii osób (m.in. osoby poniżej 26 roku życia lub starsze niż 65 lat). Tylko w pierwszym kwartale 2016 r. udzielono łącznie 98.988 porad.

Działania Policji w celu zapobiegania niewłaściwego zachowania w Policji (rekomendacja 58 i 95)

20. W punkcie 5 wskazano na działania Prokuratury Krajowej w odniesieniu do przestępstw związanych z pozbawieniem życia oraz nieludzkim bądź poniżającym traktowaniem lub karaniem, których sprawcami są funkcjonariusze Policji lub inni funkcjonariusze publiczni.

21. W celu przeciwdziałania niewłaściwym zachowaniom funkcjonariuszy Policji w 2015 r. przyjęto Strategię działań nakierowanych na przeciwdziałanie naruszeniom praw człowieka przez funkcjonariuszy Policji. Dokument wskazuje na kluczowe obszary dla zapewniania przestrzegania praw człowieka w Policji oraz rozwiązania, które w tym celu powinny zostać wdrożone.
22. Od stycznia 2010 r. do Rzecznika Praw Obywatelskich, jako niezależnej instytucji badającej niewłaściwe zachowania funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej, wpływają na bieżąco informacje dot. zdarzeń z udziałem funkcjonariuszy Policji, w wyniku których mogło dojść do naruszenia praw człowieka przez funkcjonariuszy. Mechanizm ten został opisany w Raporcie śródkresowym UPR z wykonania rekomendacji.
23. W ramach Komendy Głównej Policji prowadzonych jest szereg działań profilaktycznych w formie szkoleń, spotkań i analizy indywidualnych spraw nieprawidłowych zachowań podczas służby. Opracowano poradnik dla rozpoczynających służbę w Policji. Od stycznia 2014 r. zrealizowano ok. 3000 szkoleń i spotkań.
24. W ramach *Głównych kierunków działalności edukacyjno- informacyjnej w zakresie ochrony praw i wolności człowieka oraz strategii równych szans w Policji na lata 2016-2018* rozpoczęto przygotowania do wsparcia działań edukacyjno-informacyjnych, które mają m.in. na celu profesjonalizację działań Policji w kwestii przestrzegania praw i wolności człowieka, etyki zawodowej oraz równego traktowania.
25. Mając na uwadze działania podjęte przez władze polskie Komitet Ministrów Rady Europy w dniu 8 czerwca 2016 r., uznał za wykonane wyroki Europejskiego Trybunału Praw Człowieka dotyczące nieproporcjonalnego użycia siły przez funkcjonariuszy Policji i nieskutecznego śledztwa w tych sprawach – tzw. grupa spraw Dzwonkowski (por. Resolution CM/ResDH(2016)148).

Zwalczanie zjawiska handlu ludźmi i pomoc ofiarom (rekomendacja 82)

26. Od 2006 r. prowadzone jest Krajowe Centrum Interwencyjno–Konsultacyjne, które zapewnia profesjonalną opiekę ofiarom handlu ludźmi. Zadania Centrum, finansowane z budżetu państwa, realizowane są przez organizacje pozarządowe (wyłonione w otwartym konkursie). Do głównych działań Centrum należy m.in. nieformalna identyfikacja ofiar handlu ludźmi, interwencja, organizowanie bezpiecznego schronienia, zapewnienie pomocy medycznej, prawnej, psychologicznej, wsparcie tłumacza, a także poradnictwo prewencyjne i konsultacje.
27. Centrum oferuje schronienie w prowadzonych schroniskach, a w przypadku młodszych dzieci, zapewnia bezpieczne zakwaterowanie w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Obecnie na terenie Polski istnieje kilka wyspecjalizowanych placówek dla małoletnich ofiar.
28. Centrum posiada odpowiednio wyszkolony i doświadczony personel, współpracuje z wieloma instytucjami oraz organizacjami w zakresie wspierania małoletnich ofiar handlu ludźmi. Z uwagi na rosnącą liczbę identyfikowanych ofiar handlu ludźmi, ten model wsparcia prawdopodobnie będzie w najbliższym czasie rozbudowywany.
29. W ramach kontynuacji działań na rzecz budowy systemu zwalczania i zapobiegania handlowi ludźmi przyjęto kolejne Krajowe Plany Działań przeciwko Handlowi Ludźmi na lata 2013-2015 i 2016-2018.
30. Opracowano w 2015 r. i skierowano do Policji i Straży Granicznej dokument pt. „Algorytm identyfikacji i postępowania wobec małoletniej ofiary handlu ludźmi dla funkcjonariuszy Policji i Straży Granicznej”. Dokument był konsultowany również z organizacjami pozarządowymi. Opisuje on procedurę identyfikacji, uwzględniając charakterystykę i znamiona współczesnych form handlu dziećmi oraz tryb postępowania w stosunku do małoletniej ofiary.

31. W nowej ustawie o cudzoziemcach (z grudnia 2013 r.) uproszczono procedury regulujące pobyt cudzoziemców, którzy są ofiarami handlu ludźmi.

Walka z terroryzmem (rekomendacje 122, 123,124)

32. Polska podpisała Protokół dodatkowy do Konwencji Rady Europy o zapobieganiu terroryzmowi z dn. 22 października 2015 r. Implementacja postanowień Konwencji dotyczących obszaru prawa karnego została przeprowadzona wraz z uchwaleniem ustawy z dn. 10 czerwca 2016 r. o działaniach antyterrorystycznych, która wprowadziła do Kodeksu karnego przestępstwa: uczestniczenia w szkoleniu umożliwiającym popełnienie przestępstwa o charakterze terrorystycznym oraz przekroczenia granicy RP w celu popełnienia na terytorium innego państwa przestępstwa o charakterze terrorystycznym. Jednocześnie uwzględniono rozwiązanie, które zapewnia gwarancję niekaralności w przypadku odstąpienia od popełnienia niektórych przestępstw związanych z prowadzeniem działalności terrorystycznej.

33. Prokuratura Regionalna w Krakowie prowadzi postępowanie, które dotyczy podejrzenia zaistnienia przestępstw związanych z domniemanym funkcjonowaniem na terenie RP tzw. *tajnych więzień CIA*. Jego przedmiot określić można jako przekroczenie, w okresie od 2001 do 2005 r. w różnych miejscowościach na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, przez funkcjonariuszy publicznych uprawnień poprzez dopuszczenie do funkcjonowania na terenie Rzeczypospolitej Polskiej miejsc odosobnienia, w których - z naruszeniem przepisów prawa - przetrzymywane były powyżej siedmiu dni osoby podejrzewane o działalność terrorystyczną.

34. W toku śledztwa, do chwili obecnej, zgromadzono obszerny materiał dowodowy tak jawny, jak i chroniony klauzulami niejawności (ten ma charakter najistotniejszy), jednakże jego kompletowanie nie jest zakończone. W sprawie wystosowano liczne wnioski o międzynarodową pomoc prawną, m.in. do Stanów Zjednoczonych Ameryki.

35. Z uwagi na szczególny przedmiot śledztwa nie może ono być prowadzone w sposób jawny. Mimo zachowywania tajemnicy części bieżących czynności śledztwa i zakresu jego dotychczasowych ustaleń - pełnomocnicy pokrzywdzonych mają dostęp do akt postępowania, uczestniczą w części prowadzonych czynności i realizują swoje uprawnienia procesowe.

Postępowanie lustracyjne

36. Obecnie, kwestie związane z tzw. lustracją regulowane są *Ustawą z 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944-1990 oraz treści tych dokumentów*. Ustawa wprowadziła zmiany, które mają wpływ na realizację przez osoby lustrowane prawa do rzetelnego procesu (***rekomendacja 38***). M.in. postępowania prowadzone są przed sądami okręgowymi – poprzednio był to Sąd Apelacyjny w Warszawie, co wiązało się niekiedy z koniecznością odbywania przez osoby lustrowane dalekich podróży; dla zapewnienia pełnego poszanowania gwarancji procesowych i praw człowieka wprowadzona została możliwość korzystania przez osobę lustrowaną z wszelkich uprawnień przysługujących osobie podejrzanej/oskarżonej przewidzianych w polskiej procedurze karnej; istotną zmianą było wprowadzenie zasady, iż postępowania lustracyjne prowadzone są jawnie, chyba że o wyłączenie jawności w całości lub części wnosi osoba lustrowana; akta postępowania lustracyjnego są również jawne, co daje stronie możliwość wykorzystania całości zgromadzonego materiału dowodowego na potrzeby kształtowania linii obrony; orzeczenia wydawane przez sąd zarówno w pierwszej, jak i drugiej instancji są z urzędu uzasadniane i doręczane stronie.

37. Dokonano także zmian w zakresie przepisów określających sposób udostępniania w trakcie procesu sądowego materiałów o charakterze niejawnym. Nowe przepisy całkowicie zmieniły

sytuację osoby lustrowanej. Rozporządzenie *Ministra Sprawiedliwości z dn. 20 lutego 2012 r. w sprawie sposobu postępowania z protokołami przesłuchań i innymi dokumentami lub przedmiotami, na które rozciąga się obowiązek zachowania w tajemnicy informacji niejawnych albo zachowania tajemnicy związanej z wykonywaniem zawodu lub funkcji* przewiduje możliwość udostępniania materiałów niejawnych, sporządzania z nich notatek oraz odpisów, kopii, wyciągów oraz korzystania na rozprawie lub posiedzeniu sądu z tych notatek, kopii, odpisów i wyciągów.

38. Mając na uwadze działania podjęte przez władze polskie Komitet Ministrów Rady Europy uznał w dniu 25 września 2014 r., iż władze polskie wywiązały się ze wszystkich nałożonych na nie obowiązków i uznał wyroki za wykonane (por. Resolution CM/ResDH(2014)172). Należy podkreślić, że Europejski Trybunał Praw Człowieka nie komunikował rządowi nowych skarg dotyczących omawianej problematyki. Mając na uwadze powyższe należy uznać, iż w Polsce nie występują już żadne kwestie problematyczne dotyczące przebiegu procesów lustracyjnych.

Liberalizacja przepisów dotyczących wolności słowa

39. W Ministerstwie Sprawiedliwości nie są prowadzone prace legislacyjne w zakresie dekryminalizacji czynu z art. 212 Kodeksu karnego (rekomendacja 100).
40. Wolność wypowiedzi i wolność środków masowego przekazu są jednymi z podstawowych zasad wynikających z Konstytucji RP. Zasada ta znajduje doprecyzowanie w ustawach, w szczególności w ustawie o radiofonii i telewizji oraz ustawie – Prawo prasowe. Przepisy tych ustaw mają m.in. na celu zapewnienie pluralizmu mediów i szerokiego dostępu odbiorców do różnego rodzaju mediów. Obecnie rozważane są dalsze prace nad zwiększeniem pluralizmu mediów i zapewnieniem większego dostępu do środków masowego przekazu. (rekomendacja 101)

B. Rzecznik Praw Obywatelskich (rekomendacje 32, 33, 34, 35)

41. Od 2009 r. w instytucjach państwowych zamrożone są wynagrodzenia, ale biuro Rzecznika Praw Obywatelskich stanowiło wyjątek. W 2012 i 2013 r. biuro otrzymało dodatkowe środki (odpowiednio: 1 mln zł i 667 tys. zł) na zatrudnienie nowych pracowników. Zwiększenie środków na wynagrodzenie związane było z realizacją zadań, w tym wynikających z Konwencji NZ o prawach osób niepełnosprawnych. W 2016 r. Sejm RP zmniejszył wydatki RPO do poziomu 94,7% budżetu na 2015 r., ograniczając wydatki inwestycyjne oraz na podwyżki wynagrodzeń; środki na funkcjonowanie biura Rzecznika są na poziomie innych jednostek budżetowych.

C. Prawa kobiet i równość płci (rekomendacje 43, 44, 78, 79, 80, 81, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109)

Walka z przemocą wobec kobiet (rekomendacje 78, 79, 80, 81)

42. Jedną z ważniejszych zmian w odniesieniu do walki z przemocą w tym wobec kobiet w Polsce była nowelizacja Kodeksu karnego oraz Kodeksu postępowania karnego, która wprowadziła ściganie z urzędu przestępstw seksualnych określonych w art. 197-199 Kodeksu karnego tj. zgwałcenia lub doprowadzenia przemocą do poddania się innej czynności seksualnej. Ustawa weszła w życie w dn. 24 stycznia 2014 r.
43. Poza zmianami legislacyjnymi, prokuratura, jak i policja podjęły inicjatywy na rzecz poprawy swoich działań w sprawach przemocy seksualnej. 18 grudnia 2015 r. zostały wydane *Wytyczne Prokuratora Generalnego dotyczące zasad postępowania w sprawach o przestępstwo zgwałcenia*. Wytyczne weszły w życie z dniem podpisania. 23 lipca 2015 r. Komendant Główny Policji wydał *Wytyczne nr 1 w sprawie wykonywania niektórych czynności dochodzeniowo-śledczych przez policjantów*. Na podstawie *Wytycznych nr 1* wprowadzona została *Procedura postępowania Policji z osobą, która doświadczyła przemocy seksualnej*.

44. Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania od grudnia 2013 do grudnia 2015 r. realizował projekt *Prawa dla ofiar przemocy seksualnej: nowe podejście systemowe. Wszechstronne usługi informacyjne, szkolenia i działania*. Celem była poprawa systemu dostarczania informacji i obsługi ofiar przestępstw seksualnych przez Policję, sądy i prokuraturę. W listopadzie 2016 r. Pełnomocnik zrealizował kampanię radiową i internetową *Przemoc seksualna. Często zaczyna się od słów*, której celem było stworzenie przekazu podkreślającego niedopuszczalność przemocy seksualnej wobec kobiet oraz obalenie mitów i stereotypów dotyczących przemocy seksualnej.

Walka z dyskryminacją kobiet

45. Polska wdraża wszystkie właściwe akty prawne UE dotyczące walki z dyskryminacją kobiet, a postanowienia tych aktów są włączane do legislacji krajowej. Rząd Polski kontynuuje działania na rzecz poprawy rozwiązań i legislacji krajowej w kwestii eliminacji wszelkich form dyskryminacji kobiet, co jest widoczne w raportach dotyczących wdrażania Konwencji w sprawie eliminacji wszelkich form dyskryminacji kobiet (**rekomendacja 43**).

46. Ważnym instrumentem polityki rządu w zakresie równego traktowania (m.in. bez względu na płeć) jest Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2013-2016. Program ten określa cele i priorytety działań na rzecz równego traktowania, w obszarach: podnoszenia świadomości społecznej w zakresie równego traktowania, w tym przyczyn i konsekwencji naruszania zasady równego traktowania; zapobiegania naruszeniu zasady równego traktowania; współpracy z partnerami społecznymi, organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami na rzecz promowania równego traktowania (**rekomendacja 37**).

47. Ponadto, Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania prowadzi szereg inicjatyw na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji kobiet (m.in. kampanie, spotkania konsultacyjne, konkursy dla młodzieży).

Polityka wspierania równości wynagradzania kobiet i mężczyzn (rekomendacja 44)

48. Zgodnie z danymi Eurostat (2014 r.) luka płacowa wynosi w Polsce 7,7% na niekorzyść kobiet, dla całej UE jest to 16,1%. Rząd stale realizuje działania na rzecz wyrównywania wynagrodzeń kobiet i mężczyzn. Działania koncentrują się na promocji i informacji nt. zasady równego wynagradzania kobiet i mężczyzn (np. kampanie), realizacji polityki sprzyjającej godzeniu życia zawodowego z rodzinnym (m.in. urlopy macierzyńskie, rodzicielskie, promowanie alternatywnych rozwiązań i strategii w miejscu pracy, opieka dzienna), monitoringu zjawiska nierównego wynagradzania.

49. Każda skierowana do Państwowej Inspekcji Pracy skarga zawierająca zarzut dyskryminacji jest badana. Udzielane są bezpłatne porady prawne. Państwowa Inspekcja Pracy realizuje także zadania prewencyjne i promocyjne.

50. Uprawnienia pracownicze mające na celu ułatwienie godzenia życia zawodowego z życiem rodzinnym zostały znacznie rozbudowane w ostatnich latach – rozszerzono katalog urlopów dostępnych dla pracujących rodziców, umożliwiono im dzielenie się tymi uprawnieniami. Ostatnia istotna zmiana Kodeksu pracy w tym zakresie weszła w życie 2 stycznia 2016 r. Nowe przepisy umożliwiają pełną wymienialność uprawnień urlopowych (część urlopu macierzyńskiego, urlop rodzicielski) między pracownikami-rodzicami dziecka.

51. Ostatnim przykładem inicjatyw realizowanych przez Rząd jest rozpoczęty w 2016 r. projekt „Rodzina i praca – to się opłaca!”, którego celem jest tworzenie klimatu sprzyjającego godzeniu życia zawodowego i rodzinnego oraz promocja rozwiązań w zakresie godzenia ról.

Udział kobiet w życiu politycznym i publicznym (rekomendacje 102, 103, 104, 105)

52. W ramach przyjętego w grudniu 2013 r. Krajowego Program Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2013-2016 (patrz punkt 45) ważnym celem jest zwiększenie udziału kobiet w procesach decyzyjnych. Kluczowe działania przeprowadzone w ramach realizacji tego celu to: działania na rzecz wzmocnienia potencjału politycznego kobiet (edukacja, programy mentorskie, networking); zainicjowanie i przeprowadzenie debaty publicznej na temat korzyści płynących ze zrównoważonego udziału kobiet i mężczyzn w polityce (z udziałem polityków oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych).

Zdrowie reprodukcyjne (rekomendacje 96, 106, 107, 108, 109)

53. W Polsce prawo do odpowiedzialnego decydowania o posiadaniu dzieci zapewnione jest w kompleksowy sposób poprzez dostęp do metod służących świadomej prokreacji, edukacji, poradnictwa oraz opieki zdrowotnej (**rekomendacja 96**). Prawo to zostało wyrażone w preambule ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży i znajduje ono odzwierciedlenie również w dalszych przepisach ustawy.

Na podstawie art. 4 ustawy do programów nauczania szkolnego wprowadza się wiedzę o życiu seksualnym człowieka, o zasadach świadomego i odpowiedzialnego rodzicielstwa, o wartości rodziny, życia w fazie prenatalnej oraz metodach i środkach świadomej prokreacji. Zgodnie z art. 2 ust. 2 rozważanej ustawy organy administracji rządowej oraz samorządu terytorialnego, w zakresie swoich kompetencji, są zobowiązane zapewnić obywatelom swobodny dostęp do metod i środków służących świadomej prokreacji. W Polsce są zarejestrowane obecnie i dostępne środki antykoncepcyjne będące produktami leczniczymi bądź wyrobami medycznymi oraz leki i wyroby medyczne stosowane w okresie ciąży i niezbędne do opieki nad płodem, opieki medycznej nad kobietą w ciąży. Refundacją objęte są również leki, które w swoim składzie zawierają substancje hormonalne czynne i mogą wykazywać działanie antykoncepcyjne.

54. Warunki przerywania ciąży zostały określone w ustawie z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży (**rekomendacje 106, 107, 108, 109**). Ustawa reguluje kwestie związane ze zgodą kobiety na przerwanie ciąży, a także terminy, w jakich zabieg przerywania ciąży może być przeprowadzona zgodnie z prawem. Co więcej, zgodnie z ustawą osobom objętym ubezpieczeniem społecznym i osobom uprawnionym do bezpłatnej opieki leczniczej przysługuje prawo do bezpłatnego przerywania ciąży w podmiotach leczniczych.

55. Przerwanie ciąży może być przeprowadzone przez lekarza w przypadku, gdy: ciąża stanowi zagrożenie dla życia lub zdrowia kobiety ciężarnej; badania prenatalne lub inne przesłanki medyczne wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego upośledzenia płodu albo nieuleczalnej choroby zagrażającej jego życiu; zachodzi uzasadnione podejrzenie, że ciąża powstała w wyniku czynu zabronionego.

56. Przepisami ustawy z dnia 6 listopada 2008 r. o prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta wprowadzono do polskiego porządku prawnego prawo pacjenta do zgłoszenia sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarza. Sprzeciw może zostać wniesiony w sytuacji, gdy opinia albo orzeczenie ma wpływ na prawa lub obowiązki pacjenta wynikające z przepisów prawa. Prawo to jest skutecznym środkiem ochrony prawnej m.in. dla kobiet, którym odmówiono przeprowadzenia zabiegu przerywania ciąży (w okolicznościach przewidzianych ustawą), wystawienia skierowania na badania prenatalne, a także w przypadku nie przeprowadzania badań prenatalnych, pomimo

wystawienia skierowania. Sprzeciw wobec opinii albo orzeczenia wydanego przez lekarza można wnieść do Komisji Lekarskiej działającej przy Rzeczniku Praw Pacjenta.

57. Należy wskazać, że w kontekście praw pacjenta wynikających z przepisów ustawy z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego oraz warunkach dopuszczalności przerywania ciąży możliwe jest dochodzenie roszczeń odszkodowawczych za szkodę majątkową obejmującą zwiększenie kosztów utrzymania upośledzonego dziecka ponoszone przez rodziców w wyniku zawinionego naruszenia przez lekarzy prawa rodziców do planowania rodziny i przerywania ciąży. Kwestia roszczeń odszkodowawczych ze wskazanego powyżej tytułu znalazła odzwierciedlenie w orzecznictwie krajowym.

Prawa dziecka (rekomendacje 25, 31, 59, 83, 84, 85, 86, 111, 112)

58. Upowszechnianie praw dziecka oraz metod ich ochrony jest ustawowym obowiązkiem Rzecznika Praw Dziecka (***rekomendacja 31***). Podejmowane przez Rzecznika inicjatywy służą podnoszeniu i utrwalaniu wiedzy o prawach dziecka wśród samych dzieci, jak również osób dorosłych. Każdego roku podejmowane są liczne inicjatywy promujące prawa dziecka. Do najważniejszych inicjatyw można zaliczyć: upowszechnianie praw dziecka podczas bezpośrednich spotkań Rzecznika z dziećmi i młodzieżą, regularne kampanie społeczne, organizacje konferencji, ustanowienie Ogólnopolskiego Dnia Praw Dziecka, wspieranie projektów promujących prawa dziecka.
59. Rzecznik, we współpracy z Ministerstwem Sprawiedliwości, Ministerstwem Spraw Wewnętrznych, Prokuraturą Generalną, Ministerstwem Pracy i Polityki Społecznej, Ministerstwem Edukacji Narodowej oraz Komendą Główną Policji, opracował „Zalecenia dotyczące postępowania dla dobra dziecka”, które są wytyczną dla funkcjonariuszy w razie podejmowania działań, w których obecne jest dziecko.
60. Nauczanie o prawach dziecka prowadzone jest na wszystkich etapach edukacyjnych odpowiednio do wieku, możliwości poznawczych oraz doświadczeń społecznych uczniów.

Ochrona dzieci przed przemocą, wykorzystywaniem i zaniedbywaniem

61. Zgodnie z art. 96¹ Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego nie można stosować kar cielesnych (***rekomendacja 83***).
62. Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej z 2011 r. nakłada na jednostki samorządu terytorialnego oraz organy administracji rządowej obowiązek wspierania rodziny przeżywającej trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych. Wspieranie rodziny jest prowadzone w formie pracy z rodziną oraz pomocy w opiece i wychowaniu dziecka. Pomoc polega na objęciu opieką w placówce wsparcia dziennego, która zapewnia dziecku opiekę i wychowanie, pomoc w nauce, organizację czasu wolnego, zabawę i zajęcia sportowe oraz rozwój zainteresowań. Placówka prowadzona w formie specjalistycznej organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne oraz logopedyczne. Rodzina przeżywająca trudności może zostać objęta pomocą rodziny wspierającej. Zadaniem asystenta rodziny jest pomoc rodzinie w poprawie jej sytuacji życiowej, nauka prawidłowego prowadzenia gospodarstwa domowego, a także pomoc rodzinom w rozwiązywaniu problemów wychowawczych. Celem jest osiągnięcie przez rodzinę podstawowego poziomu stabilności życiowej, która umożliwi jej wychowywanie dziecka.

Walka z wykorzystywaniem seksualnym dzieci (realizacja rekomendacji 84,85,86)

63. Polska wprowadziła określone typy przestępstw na mocy nowelizacji z dnia 5 listopada 2009 r., w celu dostosowanie polskiego prawa do postanowień Konwencji Rady Europy z Lanzarote o ochronie dzieci przed seksualnym wykorzystaniem i niegodziwym traktowaniem w celach seksualnych.

64. Zgodnie z polskim prawem karnym niedozwolone jest obcowanie płciowe z małoletnim poniżej 15 roku życia, a także dopuszczenie się wobec takiej osoby innej czynności seksualnej lub doprowadzenie jej do poddania się albo wykonania takich czynności. Penalizowane jest także m.in. prezentowanie małoletniemu poniżej lat 15 treści pornograficznych, składanie propozycji obcowania płciowego małoletniemu lub wykonania innej czynności seksualnej, a także propagowanie zachowań o charakterze pedofilskim.
65. W styczniu 2014 r. weszły w życie zmiany do Kodeksu karnego oraz Kodeksu postępowania karnego, które m.in. dotyczyły wzmocnienia ochrony małoletnich pokrzywdzonych i świadków przed negatywnymi skutkami wielokrotnego przesłuchiwanie w toku postępowania karnego.

Ochrona dzieci przed ubóstwem

66. Uczniowie, zgodnie z ustawą z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty mogą korzystać z różnorodnych form wsparcia, na które składają się: świadczenia pomocy materialnej o charakterze socjalnym (na realizację stypendiów socjalnych corocznie państwo przeznacza kwotę ok. 404 mln zł, pomoc otrzymuje ponad 500 tys. uczniów), stypendium Prezesa Rady Ministrów (ok. 4 000 uczniów rocznie; na wypłatę stypendiów rocznie rezerwowana jest kwota 11 mln zł), stypendium ministra właściwego ds. oświaty (jednorazowa nagroda pieniężna), stypendium za wyniki w nauce lub za osiągnięcia sportowe.
67. Pomoc rodzicom w opiece i wychowaniu dzieci zapewnia ustawa z 2011 r. o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3. Ułatwia ona zakładanie żłobków oraz promuje alternatywne do żłobków formy opieki.
68. Od 2014 zwiększane jest wsparcie dla rodziców dzieci opiekujących się dziećmi niepełnosprawnymi – podnoszona jest wysokość świadczenia pielęgnacyjnego.
69. W latach 2015-2017 podnoszone są kwoty kryteriów dochodowych uprawniających do świadczeń rodzinnych oraz kwoty świadczeń rodzinnych. Od 2016 r. rodzicom nie mającym prawa do zasiłku macierzyńskiego wypłacane jest przez rok od urodzenia dziecka świadczenie rodzicielskie.
70. By wesprzeć rodziny wielodzietne w zapewnieniu dzieciom właściwych warunków rozwoju, w 2014 r. wprowadzona została Karta dużej rodziny. Karta uprawnia do ulg w, na przykład, transporcie kolejowym, instytucjach kultury, ośrodkach sportowych, zakupach. Wydano ponad 1,6 mln kart. Karta honorowana jest przez ponad 1.400 podmiotów.
71. W 2016 r. wprowadzony został program „Rodzina 500+”. W ramach programu wypłacane jest świadczenie wychowawcze w wysokości 500 zł na drugie i każde kolejne dziecko w rodzinie, bez względu na dochód w rodzinie. Świadczenie przysługuje także na pierwsze dziecko, jeżeli dochód w rodzinie nie przekracza ustalonego progu (podwyższonego w razie niepełnosprawności dziecka).

D. Prawa osób niepełnosprawnych

72. Rząd RP dąży do poprawy realizacji praw osób niepełnosprawnych – służą temu działania na rzecz ich aktywizacji społeczno-zawodowej, służące rozwijaniu samodzielności oraz świadczenia społeczne.
73. Obecnie prowadzone są analizy możliwości wprowadzenia dalszych zmian w systemie wsparcia osób niepełnosprawnych, ich rodzin oraz opiekunów osób niepełnosprawnych – od stycznia 2016 r. działa Zespół do spraw rozwiązań systemowych dla opiekunów osób niepełnosprawnych, we wrześniu 2016 r. rozpoczął prace Zespół do spraw opracowania rozwiązań w zakresie poprawy sytuacji osób niepełnosprawnych i członków ich rodzin (ze szczególnym uwzględnieniem dostępu do edukacji, kultury, zatrudnienia oraz świadczeń zdrowotnych). W 2016 r. wszczęte zostały prace nad Strategią na rzecz osób niepełnosprawnych na lata 2017-2030.

E. Prawa osób należących do mniejszości seksualnych

Walka z dyskryminacją i przemocą ze względu na orientację seksualną – rekomendacje 66, 68, 70, 71.

74. Zakaz dyskryminacji w życiu politycznym, społecznym czy gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny ma w polskim porządku prawnym rangę konstytucyjną (Art. 32 ust. 2 Konstytucji RP). Polski system prawny, na który należy patrzeć całościowo, zapewnia szeroką ochronę zasady równego traktowania na wielu płaszczyznach.
75. Kwestię ochrony przed dyskryminacją rozpatrywać należy w pierwszej kolejności w kontekście ochrony dóbr osobistych gwarantowanej przez prawo cywilne. W obecnym stanie prawnym materię tę reguluje przepis art. 23 Kodeksu cywilnego. Przepis ten definiuje dobra osobiste poprzez wskazanie otwartego katalogu desygnatów, m.in. cześć, swoboda sumienia, nazwisko czy wizerunek.
76. Z samej treści wskazanego przepisu wynika, iż ochrona dóbr osobistych jest wszechstronna, gdyż może być realizowana w różny sposób i za pomocą różnych środków ochrony prawnej. Może ona przybrać charakter niemajątkowy, jak również majątkowy.
77. W związku z powyższym należy wskazać, że obowiązujące przepisy w sposób kompleksowy chronią każdą osobę, której dobro osobiste zostało naruszone lub też tylko zagrożone. Przewidują one dwa roszczenia o charakterze niemajątkowym, a mianowicie o zaniechanie działania oraz o dopełnienie czynności potrzebnych do usunięcia stanu spowodowanego naruszeniem dobra osobistego. Ponadto, przewidują ochronę majątkową, przesądzając o możliwości zasądzenia zadośćuczynienia pieniężnego na rzecz poszkodowanego lub zapłaty odpowiedniej sumy pieniężnej na cel społeczny w każdym przypadku naruszenia (zagrożenia) dobra osobistego, a także odszkodowania, jeśli wskutek naruszenia dobra osobistego została wyrządzona szkoda majątkowa.
78. Zgodnie z art. 11³ Kodeksu pracy jakakolwiek dyskryminacja w zatrudnieniu w tym, między innymi, ze względu na orientację seksualną, bezpośrednia lub pośrednia, jest niedopuszczalna. Pracownicy mają równe prawa z tytułu jednakowego wypełniania takich samych obowiązków (**rekomendacja 70**). Jeżeli chodzi o naprawę szkody wyrządzonej z powodu dyskryminacji ze względu na orientację seksualną, stosują się postanowienia Kodeksu pracy dotyczące odszkodowania za naruszenie zasady równego traktowania w zatrudnieniu. Na mocy ustawy z dnia 3 grudnia 2010 roku o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania zakazana jest dyskryminacja (m.in. ze względu na orientację seksualną) w odniesieniu do świadczących pracę na podstawie umów cywilno-prawnych.
79. Ochrona w razie dyskryminacji jest zagwarantowana w ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Ustawa o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy zawiera przepisy karne na wypadek naruszenia zasady równego traktowania. Do postępowań o naruszenie zasady równego traktowania stosuje się przepisy ustawy o wdrożeniu niektórych przepisów UE w zakresie równego traktowania.
80. Państwowa Inspekcja Pracy podejmuje trzy rodzaje działań zmierzających do egzekwowania przestrzegania przepisów o równym traktowaniu w zatrudnieniu: prewencja, poradnictwo, kontrola pracodawców, którzy zostali obwinieni o stosowanie praktyk dyskryminacyjnych. Prawo karne i prawo pracy, a także szereg ustaw szczególnych, zawiera gwarancje zapewniające możliwość ochrony przed naruszeniem zakazu dyskryminacji.

F. Prawa mniejszości narodowych i migrantów

Integracja społeczności romskiej oraz walka z dyskryminacją wobec ludności romskiej.

81. Głównym elementem pomocy dla społeczności romskiej jest Program integracji społeczności romskiej w Polsce na lata 2014-2020 (kontynuacja działań z lat 2004-2013). Podstawą finansowania są środki pochodzące z budżetu państwa w wysokości 10 mln zł rocznie.
82. Celem Programu jest zwiększenie integracji społeczności romskiej w życiu społeczeństwa obywatelskiego, dzięki wsparciu w czterech dziedzinach: edukacji i edukacji kulturalnej (zwiększenie uczestnictwa w edukacji uczniów oraz studentów pochodzenia romskiego, jak i działania zmierzające do poprawy stanu wiedzy na temat społeczności romskiej); mieszkalnictwa; działania prozatrudnieniowe; oraz zdrowia (**rekomendacja 115**).
83. Edukacja jest priorytetem, ponieważ może systemowo przełożyć się na poprawę wykształcenia i szans na rynku pracy Romów. Polski system oświaty w pełni zapewnia dzieciom i młodzieży romskiej dostęp do wychowania przedszkolnego i do edukacji w szkołach publicznych na wszystkich etapach edukacyjnych i we wszystkich typach szkół.
84. Jeśli zachodzi taka potrzeba, istnieje możliwość zorganizowania dodatkowych, bezpłatnych zajęć wyrównawczych z języka polskiego (dla uczniów romskich) oraz z innych przedmiotów.
85. Przepisy oświatowe pozwalają zatrudniać w szkołach tzw. asystentów edukacji romskiej (osoby pochodzenia romskiego), pełniących funkcje opiekuńcze i zapewniających kontakt między szkołą a rodzicami uczniów romskich, a także nauczycieli wspomagających, przygotowanych do pracy dydaktycznej i wychowawczej z uczniem dwukulturowym i dwujęzycznym.
86. Szeroki zakres działań na rzecz wspomagania edukacji uczniów romskich (np. wyposażanie w wyprawki szkolne, organizowanie świetlic środowiskowych, zapewnienie dostępu do edukacji przedszkolnej, stypendia dla uczniów i studentów pochodzenia romskiego) podejmowany jest w ramach wieloletnich programów rządowych (obecnie Program *na lata 2014-2020*).
87. Na trudności napotyka natomiast realizacja rekomendacja dotyczącej zwiększenia dostępności do kształcenia dwujęzycznego. Przepisy prawne dają możliwość kształcenia w języku romskim jako języku mniejszości etnicznej, jednak Romowie mieszkający w Polsce nie wyrażają obecnie woli skorzystania z przysługującego im prawa. Ma to uzasadnienie w systemie kulturowym, który zabrania Romom nauczania swego języka poza własnym środowiskiem.

Promocja i ochrona praw mniejszości, w tym w obszarze edukacji, praw gospodarczych, zatrudnienia (rekomenadacja 114, 117)

88. Zgodnie z art. 70 Konstytucji RP każdy ma prawo do nauki, a władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia. Prowadzenie publicznych szkół należy do obowiązkowych zadań samorządu terytorialnego. Co do zasady, obowiązek szkolny dziecka rozpoczyna się z początkiem roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym dziecko kończy 7 lat. Dziecko w wieku 6 lat jest obowiązane odbyć roczne przygotowanie przedszkolne.
89. Zgodnie z art. 68 Konstytucji RP, każdy ma prawo do ochrony zdrowia, a władze publiczne zapewniają równy dostęp do świadczeń opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych.
90. Kontynuowane są działania zmierzającej do ochrony, zachowania i rozwoju tożsamości kulturowej mniejszości poprzez przekazywanie dotacji celowych w wysokości: 11 197 000,00 zł w 2014 r., 12 185 921,00 zł w 2015 r. (obejmujących m.in. wydawanie prasy, publikacji książkowych, organizację festiwali, koncertów etc.) oraz na realizację inwestycji w wysokości: – 1 898 000,00 zł, w 2014 r., 2 146 831,00 zł w 2015 r. (np. budowy, remonty, zakup wyposażenia itp.). Przekazywano także dotacje podmiotowe w wysokości 1 864 854,00 zł w 2014 r., 1 904 000,00 zł w 2015 r., służące wsparciu działalności statutowej organizacji mniejszości oraz finansowano wymianę tablic

informacyjnych, wynikającą z ustalenia dodatkowych nazw miejscowości lub obiektów fizjograficznych w językach mniejszości (205 923,56 zł w 2014 r., 177 754,66 zł w 2015 r.).

91. Administracja rządowa podejmuje działania w celu zapobiegania ewentualnemu zamykaniu przez samorządy terytorialne małych (kosztochłonnych) szkół z językiem wykładowym mniejszości oraz szkół, w których nauczanie języka odbywa się w innej formie, wprowadzając mechanizmy finansowe, rekompensujące organom prowadzącym wyższe koszty utrzymania tych szkół. W 2013 r. rozszerzono ten mechanizm, wprowadzając dodatkowo środki przekazywane z tytułu prowadzenia szkół z nauką w języku mniejszości. Dodatkowe kwoty przekazywane organom prowadzącym szkoły z nauką języka lub w języku mniejszości corocznie rosną, mimo zjawiska niżu demograficznego. Obserwuje się również systematyczny wzrost - w skali kraju - liczby wspomnianych szkół.

Warunki detencji migrantów (rekomendacja 118, 119,121)

92. W latach 2013-2015 wprowadzono duże zmiany zarówno w zakresie funkcjonowania strzeżonych ośrodków dla cudzoziemców, jak i zasad pobytu w nich cudzoziemców. Począwszy od 2013 r. sukcesywnie wprowadzano następujące zmiany:
- określono profile ośrodków dostosowując zakres ich funkcjonowania do istniejącej infrastruktury, sytuacji migracyjnej oraz możliwości gwarantowanych przez kadrę tych ośrodków, w celu m.in. zagwarantowania realizacji obowiązku szkolnego dla dzieci objętych tym obowiązkiem;
 - ujednociono zasady pobytu poprzez opracowanie ustandaryzowanego dokumentu, który je reguluje (przetłumaczonego na 15 języków obcych);
 - podjęto działania mające na celu zminimalizowanie rygoru wobec cudzoziemców;
 - wydłużono czas pracy personelu medycznego, zatrudniono psychologów zewnętrznych, nawiązano kontakt z poradniami leczenia uzależnień;
 - pośród funkcjonariuszy Straży Granicznej pełniących służbę w strzeżonych ośrodkach wyznaczono: opiekunów socjalnych (ich obowiązkiem jest m.in. monitorowanie stanu psychofizycznego cudzoziemca) oraz opiekunów powrotowych (bieżące informowanie cudzoziemca na temat stanu toczących się wobec niego postępowań administracyjnych).
 - zwiększono ofertę szkoleniową dla funkcjonariuszy pełniących służbę w strzeżonych ośrodkach, m.in. poprzez organizowanie kursów rzadkich języków obcych.
93. Funkcjonariusze pełniący służbę we wszystkich strzeżonych ośrodkach, przechodzą regularne szkolenia, w tym szkolenia z zakresu ochrony praw człowieka, różnic kulturowych, a także związane z identyfikacją osób należących do grup wrażliwych.
94. Dostęp do pomocy medycznej (podstawowej oraz specjalistycznej) w ośrodkach strzeżonych dla cudzoziemców nie odbiega pod względem procedury dostępu oraz jej jakości od pomocy medycznej, z której korzystają obywatele RP.
95. Małoletnim pobierającym naukę dostarczane są podręczniki i potrzebne materiały szkolne (w tym np. zeszyty, kredki itp.). Dodatkowo poza lekcjami, funkcjonariusze i pracownicy sekcji dydaktyczno-wychowawczej w ośrodkach strzeżonych, posiadający wykształcenie pedagogiczne, prowadzą zajęcia rekreacyjne i wychowawcze uwzględniające sytuację małoletnich.
96. W nowej ustawie o cudzoziemcach (grudzień 2013) oraz zmianach ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP przyjęte zostały rozwiązania polegające na zakazie umieszczania małoletnich cudzoziemców bez opieki ubiegających się o ochronę międzynarodową oraz na ograniczeniu umieszczania małoletnich migrantów w strzeżonych ośrodkach dla cudzoziemców.

97. W ustawie o cudzoziemcach z grudnia 2013 przewidziano priorytetowe stosowanie środków alternatywnych do środków o charakterze detencyjnym, co spowodowało znaczne zmniejszenie liczby cudzoziemców, wobec których sądy orzekają o umieszczeniu w strzeżonym ośrodku lub areszcie dla cudzoziemców.
98. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 września 2016 r. *w sprawie kształcenia osób niebędących obywatelami polskimi oraz obywateli polskich, którzy pobierali naukę w szkołach funkcjonujących w systemach oświaty innych państw* umożliwia organom prowadzącym szkoły publiczne tworzenie oddziałów przygotowawczych dla osób przybywających z zagranicy, podlegających obowiązkowi szkolnemu lub obowiązkowi nauki, które nie znają języka polskiego albo znają go na niewystarczającym poziomie do korzystania z nauki, a także wymagających dostosowania procesu kształcenia do ich potrzeb edukacyjnych oraz formy organizacyjnej wspomagającej efektywność tego kształcenia. Oddział przygotowawczy może być utworzony przez organ prowadzący publiczną szkołę również w trakcie roku szkolnego. Takie rozwiązanie jest istotne w przypadku jednoczesnego napływu do szkoły większej liczby uczniów przybywających z zagranicy, np. dzieci osób ubiegających się o ochronę międzynarodową lub osób ewakuowanych. Oddziały przygotowawcze mogą być tworzone także w szkołach, których uczniami są dzieci przebywające w ośrodkach detencyjnych Straży Granicznej, zajęcia mogą być prowadzone na terenie ośrodka. Nauka w oddziale przygotowawczym trwa co do zasady do końca roku szkolnego, w którym uczeń został przyjęty, z możliwością jej skrócenia lub przedłużenia, jednak nie dłużej niż o jeden rok szkolny. Rozporządzenie określa także organizację pracy oddziału przygotowawczego, w szczególności liczbę realizowanych godzin dydaktycznych, w tym obowiązkowe 3 godziny zajęć z języka polskiego jako obcego, maksymalną liczbę uczniów w oddziale (15 osób), co pozwoli na zapewnienie indywidualnego podejścia do każdego ucznia. Uczniowie mają również – tak jak dotychczas – prawo do dodatkowej nauki języka polskiego w wymiarze min. 2 godzin tygodniowo oraz dodatkowych zajęć wyrównawczych.

G. *Prawo do prywatności, małżeństwa i życia rodzinnego, zwalczanie przemocy w rodzinie (79, 80, 81, 96, 98, 99)*

99. Kwestia legalności pobytu rodziców dziecka urodzonego na terenie RP pozostaje bez wpływu na rejestrację jego urodzenia w RP. W marcu 2015 r. weszła w życie nowa ustawa Prawo o aktach stanu cywilnego, która w zasadniczej części zachowała reguły dotyczące rejestracji zdarzenia urodzenia (**rekomendacje 98, 120**).
100. Jeżeli urodzenie miało miejsce na terenie Polski, to jest ono zarejestrowane w rejestrze stanu cywilnego. Rejestracja urodzenia następuje albo na podstawie zgłoszenia tego zdarzenia do kierownika urzędu stanu cywilnego przez osoby do tego uprawnione lub ich pełnomocnika albo z urzędu przez kierownika urzędu stanu cywilnego, gdy w ciągu 21 dni od dnia sporządzenia karty urodzenia, osoby uprawnione (ich pełnomocnik) nie zgłoszą się do urzędu stanu cywilnego celem zgłoszenia urodzenia dziecka. W takiej sytuacji akt urodzenia dziecka jest sporządzany podstawie dokumentu przekazanego przez podmiot wykonujący działalność leczniczą.

Przemoc w rodzinie (rekomendacje 79, 80, 81, 83)

101. Polska z całą stanowczością zwalcza przemoc w rodzinie. W 2010 r. zakazane zostało stosowanie kar cielesnych przez rodziców lub opiekunów. Inne rozwiązania ochronne wprowadzone w 2010 r. to zakaz kontaktowania się sprawcy z ofiarą, nakaz opuszczenia przez sprawcę mieszkania, obowiązek informowania służb o przypadkach przemocy w rodzinie, procedura „Niebieskie Karty”.

102. W ostatnich latach rozwinięta została zwłaszcza praca z rodziną doświadczającą przemocy. Nowy Krajowy program przeciwdziałania przemocy w rodzinie na lata 2014-2020, przewiduje szereg działań, stanowiących odpowiedź na aktualne wyzwania.
103. Obecnie funkcjonuje 35 specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie. W 2015 r. z pomocy ośrodków skorzystały 7.454 osoby. W ośrodkach zapewniane jest wsparcie medyczne, socjalne, psychologiczne i prawne. Specjalistyczne ośrodki wsparcia świadczą pomoc bezpłatnie, całodobowo. Z pomocy można korzystać bez skierowania, przez 3 miesiące, możliwe jest przedłużenie pobytu.
104. Informacje dotyczące udzielania poradnictwa znajdują się na stronach internetowych urzędów centralnych oraz jednostek samorządu terytorialnego. Administracja państwowa prowadzi również działania informacyjne np. poprzez bezpłatny Informator dla osób dotkniętych przemocą, ulotki. Organizowane są szkolenia dla różnych grup (np. policji, nauczycieli, przedstawicieli służby zdrowia, pracowników organizacji pozarządowych) dotyczące m.in. umiejętności diagnozowania przemocy w rodzinie, zapoznania się z aktami prawnymi z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.
105. Realizowany jest program „Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i przemocy ze względu na płeć”, którego celem zwiększenie wiedzy na temat zjawiska przemocy w rodzinie, poprzez:
- podnoszenie świadomości i wrażliwości społecznej wobec przemocy w rodzinie,
 - podnoszenie kompetencji służb zajmujących się problematyką przemocy w rodzinie,
 - zwiększenie skuteczności działań interwencyjnych i wzmocnienie działań profilaktycznych w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie,
 - dostosowanie infrastruktury instytucjonalnej do potrzeb osób dotkniętych przemocą w rodzinie.

H. Równość i niedyskryminacja

Pełnomocnik Rządu ds. Równego Traktowania (rekomendacje 30 i 53)

106. Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania realizuje zadania nałożone ustawą z dnia 3 grudnia 2010 r. o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania.
107. Głównym instrumentem rządowej polityki równego traktowania jest Krajowy Program Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2013-2016. Jest to pierwsza rządowa horyzontalna strategia na rzecz równego traktowania we wszystkich obszarach życia społecznego. Realizowany jest przez wszystkie ministerstwa, Kancelarię Prezesa Rady Ministrów, urzędy wojewódzkie i wybrane urzędy centralne, we współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego i organizacjami pozarządowymi. Koordynatorem Programu jest Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania. W drugiej połowie 2016 r. prowadzona jest ewaluacja Programu.
108. W latach 2014-2016 Pełnomocnik Rządu do spraw Równego Traktowania realizował szereg projektów, poświęconych różnym aspektom przeciwdziałania dyskryminacji. Pełnomocnik podejmuje też działania na podstawie wniosków i informacji ze strony obywateli, grup obywateli lub organizacji pozarządowych.

Przeciwdziałanie rasizmowi, ksenofobii oraz przestępstwom z nienawiści, zwalczanie przestępczości motywowanej rasizmem (Rekomendacje 40, 45, 46, 47, 48, 49, 54, 55, 56, 57, 60, 60, 62, 65, 65)

109. W Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji funkcjonuje komórka odpowiedzialna za prowadzenie monitoringu zdarzeń, które mogą stanowić przestępstwa z nienawiści. Celem monitoringu jest uzyskanie informacji o specyfice zjawiska przestępczości z nienawiści w Polsce, a także na temat sposobu działania organów ścigania, w szczególności Policji, w przypadkach

zaistnienia przestępstw z nienawiści. Mając na względzie potrzebę bardziej kompleksowego zbierania danych o przestępstwach z nienawiści, w 2015 r. wdrożono nowy system gromadzenia danych o przestępstwach z nienawiści, który obecnie jest wspólny dla Policji i MSWiA i obejmuje dane o wszystkich postępowaniach wszczętych w sprawach przestępstw z nienawiści. Nowe narzędzie stosowane w celu ewidencjonowania danych pozwala na zbieranie szczegółowych informacji zarówno o charakterze zdarzeń, jak i o działaniach Policji.

110. Policja dostrzegła potrzebę intensyfikacji działań na rzecz zwalczania przestępstw z nienawiści popełnianych w Internecie. W niektórych komendach powołano zespoły zadaniowe, zajmujące się tą problematyką, lub specjalną grupę śledczą.
111. Podejmowane są także działania mające na celu zachęcenie ofiar i świadków przestępstw z nienawiści do zgłaszania takich zdarzeń na Policję. W 2015 r. zakończyła się realizacja projektu pn. *Imigranci wobec przestępstw z nienawiści – czyli jak skutecznie dochodzić swoich praw*, dofinansowywanego ze środków Unii Europejskiej, w ramach którego przeprowadzona została m.in. informacyjna kampania społeczna skierowana do cudzoziemców pod nazwą *Racism. Say it to fight it*.
112. Prawo karne, a także szereg ustaw szczególnych, zawiera gwarancje zapewniające możliwość ochrony przed naruszeniem zakazu dyskryminacji.
113. Zgodnie z art. 53 § 2 Kodeksu karnego sąd, wymierzając karę, zawsze musi uwzględnić motywację sprawcy, w tym motywację rasistowską. Art. 53 Kodeksu karnego ma zastosowanie do wszystkich wymienionych w tym Kodeksie przestępstw, w tym np. pobicia, znieważenia. Wskazany przepis ma ogólny charakter, nie precyzuje i tym samym nie ogranicza, charakteru motywacji, które sąd musi wziąć pod uwagę. Jest to szczególnie istotne w dzisiejszej szybko zmieniającej się rzeczywistości, w której pojawiają się nowe tendencje społeczne, także te o charakterze dyskryminacyjnym. Gwarantuje to, że każda taka motywacja zawsze będzie uwzględniana przez sąd i że możliwość ta nie będzie uzależniona od przeprowadzenia każdorazowo czasochłonnej zmiany legislacyjnej.
114. Przestępstwo z art. 212 Kodeksu karnego obejmuje swym zakresem między innymi pomówienie innej osoby lub grupy osób o takie postępowanie lub właściwości, które mogą poniżyć ją w opinii publicznej lub narazić na utratę zaufania potrzebnego na danym stanowisku, w zawodzie lub działalności. Co więcej formą kwalifikowaną przestępstwa jest pomówienie za pomocą środków masowego przekazu. Dlatego też, jeśli dany podmiot będzie, z zamiarem poniżenia osoby lub też środowiska, pomawiał ze względu na przynależność etniczną, narodową lub rasową, to takie zachowanie podlega karze. Natomiast zniewaga, sankcjonowana na podstawie art. 216 Kodeksu karnego, stanowi przestępstwo przeciwko godności osobistej człowieka, rozumianej jako jego subiektywne poczucie własnej wartości. W takiej sytuacji osoba dotknięta obelżywym określeniem może domagać się ochrony z art. 216 Kodeksu karnego. Odpowiednio, przed naruszeniem nietykalności cielesnej chroni art. 217 Kodeksu karnego.
115. Polski Kodeks karny penalizuje nawoływanie do popełnienia jakiegokolwiek przestępstwa lub jego pochwałę. Dodatkowo, ze względu na szczególną wagę przestępstw popełnianych z nienawiści, polski ustawodawca wprowadził zaostrzoną odpowiedzialność za nawoływanie do takich przestępstw. Bardziej surowo karane jest publiczne nawoływanie lub publiczne pochwalanie przestępstwa eksterminacji m.in. grupy narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej lub grupy o określonym światopoglądzie, a także nawoływanie do lub pochwalanie stosowania przemocy lub groźby bezprawnej wobec grupy osób lub poszczególnej osoby z

powodu przynależności narodowej, etnicznej, rasowej, politycznej, wyznaniowej albo z powodu jej bezwyznaniowości.

116. Przepisem jest także nawoływanie do nienawiści na tle różnic narodowościowych, etnicznych lub rasowych, a także m.in. rozpowszechnianie, produkowanie, utrwalanie, posiadanie, prezentowanie dźwięku, nagrania lub innego przedmiotu zawierającego tego rodzaju treści. Samo zaś pojęcie „nawoływania do nienawiści” z Kodeksu karnego jest bardzo szeroko rozumiane. Zgodnie z definicją przyjętą przez Sąd Najwyższy, nawoływaniem do nienawiści są wypowiedzi, które wzbudzają uczucia silnej niechęci, złości, braku akceptacji czy wrogości do poszczególnych osób lub całych grup społecznych lub wyznaniowych. Przepis ten dotyczy również wypowiedzi, które z uwagi na swą formę utrwalają negatywne nastawienie, podkreślające uprzywilejowanie oraz wyższość określonego narodu, grupy etnicznej, rasy lub wyznania.
117. Prokuratura Krajowa prowadzi stały monitoring spraw o przestępstwa popełniane z motywów rasistowskich czy ksenofobicznych skutkujących nie tylko sporządzaniem sprawozdań z tej kategorii spraw, ale także przesyłaniem do wszystkich prokuratur regionalnych wniosków płynących z analizy tych sprawozdań, w których zawarte są uwagi dot. nieprawidłowości występujących w postępowaniach
118. W piśmie Prokuratora Generalnego z dnia 1 lipca 2013 r. wydano polecenie wyznaczenia w ramach właściwości każdej prokuratury okręgowej jednej prokuratury rejonowej, która byłaby odpowiedzialna za prowadzenia postępowań z kategorii przestępstw motywowanych rasizmem lub ksenofobią w obszarze objętym właściwością danej prokuratury rejonowej (wyznaczono 52 prokuratur rejonowych).

Szkolenia związane z walką z dyskryminacją i przestępstwami na tle nienawiści (rekomendacja 50)

119. MSWiA koordynuje realizację Programu zwalczania przestępstw na tle nienawiści dla funkcjonariuszy organów ochrony porządku publicznego (LEOP). Jego celem jest podniesienie kompetencji funkcjonariuszy Policji w zakresie prowadzenia czynności w przypadku zaistnienia zdarzeń, które mogą mieć charakter przestępstwa z nienawiści, a także przekazanie im umiejętności postępowania z ofiarami tego rodzaju przestępstw oraz uwrażliwienie funkcjonariuszy na kwestię dyskryminacji – również tej, której sprawcami mogą być sami policjanci. W ramach ww. Programu od 2009 r. na terenie całego kraju realizowane są szkolenia dla funkcjonariuszy Policji. Od początku funkcjonowania omawianych szkoleń do końca 2015 r. wzięło w nich udział łącznie ponad 86 000 funkcjonariuszy Policji.
120. W 2016 r. program został poddany aktualizacji i poszerzeniu, zgodnie z najnowszymi wskazówkami ODIHR OBWE. Jego nowa wersja pn. Trening przeciwdziałania przestępstwom z nienawiści dla funkcjonariuszy organów ścigania (TAHCLE), została zatwierdzona do wdrażania w Policji jako kurs specjalistyczny. Pierwsze szkolenia z wykorzystaniem nowego programu miały miejsce na przełomie sierpnia i września 2016 r.
121. Ważnym uzupełnieniem tych działań są realizowane od 2015 r. warsztaty z zakresu zwalczania przestępstw motywowanych uprzedzeniami organizowane przez Biuro Kryminalne KGP we współpracy z MSWiA, kierowane do funkcjonariuszy komórek dochodzeniowo-śledczych służby kryminalnej realizujących czynności w sprawach dotyczących przestępstw popełnionych na tle nienawiści. Program szkolenia skupia się na kwestiach szczególnie skomplikowanych w zakresie ścigania przestępstw z nienawiści.

Przeciwdziałanie dyskryminacji wymierzonej w migrantów (rekomendacja 51, 63)

122. W maju 2014 r. weszła w życie nowa ustawa o cudzoziemcach, która wprowadziła szereg rozwiązań na rzecz ochrony praw człowieka.

123. Wprowadzono możliwość udzielenia cudzoziemcowi zezwolenia na pobyt czasowy, jeżeli:
- jego pobyt na terytorium Polski jest niezbędny z uwagi na konieczność poszanowania prawa do życia rodzinnego w rozumieniu Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, a cudzoziemiec przebywa na terytorium Polski nielegalnie, lub
 - jego wyjazd z terytorium Polski naruszałby prawa dziecka, określone w Konwencji o prawach w stopniu istotnie zagrażającym jego rozwojowi psychofizycznemu, a cudzoziemiec przebywa na terytorium Polski nielegalnie,
 - a okoliczności, które są podstawą ubiegania się o to zezwolenie, uzasadniają jego pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez okres dłuższy niż 3 miesiące.
124. Wprowadzono nową instytucję zgody na pobyt ze względów humanitarnych na terytorium Polski. Zgoda na pobyt ze względów humanitarnych jest zezwoleniem pobytowym udzielanym cudzoziemcom bezterminowo, jeżeli zobowiązanie cudzoziemca do powrotu mogłoby nastąpić jedynie do państwa, w którym zagrożone byłoby jego prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego, mógłby on zostać poddany torturom albo nieludzkiemu lub poniżającemu traktowaniu albo karaniu, mógłby być zmuszony do pracy, mógłby być pozbawiony prawa do rzetelnego procesu sądowego lub być ukarany bez podstawy prawnej, naruszałoby jego prawo do życia rodzinnego lub prywatnego, albo naruszałoby prawa dziecka w stopniu istotnie zagrażającym jego rozwojowi psychofizycznemu. Przesłanki udzielenia zgody na pobyt ze względów humanitarnych interpretowane są zgodnie z *Europejską konwencją praw człowieka i podstawowych wolności*, a w odniesieniu do małoletnich - zgodnie z *Konwencją o prawach dziecka*.
125. W celu zapobiegania delegalizacji pobytu cudzoziemców przebywających w Polsce, wprowadzono 30-dniowy termin na opuszczenie przez cudzoziemca terytorium Polski, w przypadku m.in. wydania decyzji o odmowie udzielenia mu zezwolenia pobytowego. Pobyt cudzoziemca na terytorium Polski w tym okresie jest uważany za legalny.
126. Przewidziano nowe procedury wydalania cudzoziemców z terytorium Polski. Poprzednio wydawane decyzje o wydaleniu cudzoziemca i o zobowiązaniu cudzoziemca do opuszczenia terytorium Polski zostały zastąpione wydawaniem decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu, zgodnie z przepisami dyrektywy Parlamentu i Rady 2008/115/WE z dnia 16 grudnia 2008r. w sprawie wspólnych norm i procedur stosowanych przez państwa członkowskie w odniesieniu do powrotów nielegalnie przebywających obywateli państw trzecich. Termin dobrowolnego powrotu cudzoziemca określony w decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu wynosi zasadniczo od 15 do 30 dni i może zostać wydłużony do roku (minimalny termin w ustawie o cudzoziemcach jest zatem dłuższy niż minimalny dopuszczalny przez dyrektywę 2008/115/WE – 7 dni).
127. Wprowadzono również przepisy regulujące udział przedstawicieli organizacji pozarządowych zajmujących się udzielaniem pomocy cudzoziemcom w działaniach związanych z faktycznym wykonaniem wydalania cudzoziemca z Polski oraz przepisy o udzielaniu cudzoziemcom finansowej pomocy w dobrowolnym powrocie.
128. W listopadzie 2015 r. weszła w życie ustawa z dnia 10 września 2015 r. o zmianie ustawy o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz niektórych innych ustaw mająca za zadanie implementację przepisów tzw. pakietu azylowego, w szczególności dyrektywy proceduralnej i recepcyjnej (dyrektywy 2013/32 i 2013/33). Celem nowelizacji było wzmocnienie praw osób ubiegających się o udzielenie ochrony międzynarodowej, szczególnie osób małoletnich bez opieki i osób o szczególnych potrzebach.

Nowelizacja wprowadziła m.in. zasadę, iż sąd ustanawia kuratora dla osoby małoletniej bez opieki w maksymalnym terminie 3 dni. Dzięki temu ustawodawca w sposób prawidłowy zabezpieczył realizację w praktyce przysługujących mu praw. Ponadto w związku z wejściem w życie ww. nowelizacji na Szefa Urzędu do Spraw Cudzoziemców nałożono nowy obowiązek tj. udzielanie osobom ubiegającym się o ochronę międzynarodową nieodpłatnej informacji prawnej, co także wzmacnia gwarancje realizacji praw przysługujących cudzoziemcom.

129. Działania antydyskryminacyjne, ze szczególnym uwzględnieniem działań prowadzonych w ośrodkach recepcyjnych dla osób ubiegających się o ochronę międzynarodową są realizowane na bieżąco, w ramach standardowych procedur obowiązujących w ośrodkach dla cudzoziemców, jak również poprzez realizację szeregu przedsięwzięć oraz programów wychodzących naprzeciw konkretnym zjawiskom. Obejmują one zarówno profilaktykę, reagowanie na zaistniałe zdarzenia, jak również szkolenia personelu z zakresu przeciwdziałania wykluczeniu oraz wszelkich form dyskryminacji. Zjawiska wskazane w rekomendacji stanowią istotny, stały element monitoringu prowadzonego przez personel ośrodków, a ewentualne problemy usuwane są na bieżąco. W realizacji tych przedsięwzięć Urząd do Spraw Cudzoziemców współpracuje z partnerami lokalnymi, w tym z organizacjami pozarządowymi, jak również z krajowymi biurami UNHCR i IOM.

5. Osiągnięcia, najlepsze praktyki, wyzwania i ograniczenia w sprawie wdrażania przyjętych rekomendacji.

Od 2013 r. realizowany jest pierwszy rządowy horyzontalny Program Działań na rzecz Równego Traktowania, co należy uznać za istotny element postępu w polityce na rzecz równego traktowania. Na lata 2016-2018 przyjęto kolejny Krajowy Plan Działań przeciwko Handlowi Ludźmi, który jest ważnym elementem koordynacji działań w tym obszarze.

Z pozytywną oceną ODIHR OBWE spotkał się sposób realizacji Programu zwalczania przestępstw na tle nienawiści dla funkcjonariuszy organów ochrony porządku publicznego (LEOP) w Polsce i traktowany jest przez tę organizację jako dobra praktyka.

Ważnym elementem na rzecz zwiększenia skuteczności przyjmowanych rozwiązań służących ochronie praw człowieka są działania, które mają na celu zmianę świadomości społeczeństwa (np. poprzez kampanie społeczne Pełnomocnika Rządu ds. Równego Traktowania), a także szkolenia dla służb działających w obszarach powiązanych z realizacją praw człowieka. Przykłady takich działań:

- W dniu 6 lipca 2015 r. Minister Spraw Wewnętrznych zatwierdził Strategię działań nakierowanych na przeciwdziałanie naruszeniom praw człowieka przez funkcjonariuszy Straży Granicznej, która wskazuje obszary o kluczowym znaczeniu dla zapewniania przestrzegania praw człowieka w Straży Granicznej, a także działania, które mają być w tym celu wdrożone;
- Wprowadzenie w Straży Granicznej do wszystkich programów szkoleń tzw. kwalifikowanych (szkolenie podstawowe, szkolenie z zakresu szkoły podoficerskiej, szkolenie z zakresu szkoły chorążych, przeszkolenie specjalistyczne do mianowania na pierwszy stopień oficerski) oraz szkolenia kadry kierowniczej tematyki praw człowieka;

Ważne zmiany wprowadzono m.in. ustawą z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach. Zmiany te są istotne w zakresie stosowania środków detencyjnych wobec cudzoziemców (strzeżony ośrodek dla

cudzoziemców i areszt dla cudzoziemców), w tym umożliwienie właściwym organom Straży Granicznej zwalniania cudzoziemców ze strzeżonych ośrodków oraz aresztów dla cudzoziemców na wniosek cudzoziemca lub z urzędu bez konieczności zwracania się do sądu, oraz wprowadzenie środków alternatywnych do detencji cudzoziemca (postanowienia w tym zakresie wydawane przez organy Straży Granicznej i sądy rejonowe) w postaci obowiązku zgłaszania się w określonych odstępach czasu do organu Straży Granicznej, obowiązku wpłaty zabezpieczenia pieniężnego w określonej wysokości, nie niższej niż dwukrotność minimalnego wynagrodzenia przewidzianego w przepisach o minimalnym wynagrodzeniu za pracę, obowiązku przekazania dokumentu podróży do depozytu wskazanemu organowi, obowiązku zamieszkiwania w wyznaczonym miejscu do czasu wykonania decyzji o zobowiązaniu cudzoziemca do powrotu.

6. Priorytety, inicjatywy i zobowiązania planowane w celu przeciwdziałania wyzwaniom w kwestii wdrażania rekomendacji i poprawy sytuacji praw człowieka.

Od czasu drugiego przeglądu, Polska podpisała i/lub ratyfikowała szereg ważnych konwencji międzynarodowych. Jak najpełniejsza ich realizacja jest obecnie jedną z priorytetowych kwestii.

Planowana jest kontynuacja inicjatyw i programów pomocowych realizowanych przez Urząd do Spraw Cudzoziemców w ramach Funduszu Azylu, Migracji i Integracji oraz innych mechanizmów finansowych. Przewiduje się współpracę na płaszczyźnie przeciwdziałania dyskryminacji rasowej i ksenofobii z organami administracji rządowej, samorządowej, placówkami oświatowymi, organizacjami pozarządowymi oraz partnerami zagranicznymi.

Zgodnie z nakazem zawartym w ustawie o systemie oświaty, zgodnie z którym oświata w Rzeczypospolitej Polskiej kieruje się zasadami zawartymi w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, a także wskazaniem zawartymi w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, Międzynarodowym Pakcie Praw Obywatelskich oraz Konwencji o Prawach Dziecka, zagadnienia dotyczące praw człowieka oraz praw dziecka były, są i będą uwzględniane w podstawie programowej.

Priorytetem Pełnomocnika Rządu ds. Równego Traktowania jest zaplanowanie działań, które stanowić będą kontynuację Krajowego Programu Działań na rzecz Równego Traktowania na lata 2013-2016.

Jednym z priorytetów Pełnomocnika Rządu do Spraw Równego Traktowania i Pełnomocnika Rządu ds. Społeczeństwa Obywatelskiego jest współpraca z organizacjami pozarządowymi i rozszerzenie spectrum współpracujących organizacji.

Trwają prace nad krajowym planem działania w obszarze praw człowieka i biznesu.